

**Liszt Ferenc Zeneművészeti
Egyetem
Doktori iskola (7.6 Zeneművészet)**

Zsigmond Zoltán

**A zongora forradalma a
XIX. század elején**

c. doktori értekezés tézisei

2007

Budapest

A XIX. század első felében addig nem látott mértékben fejlődött és terjedt el a zongora. A zongorázás a feltörekvő polgárság divatos és előkelő tevékenysége lett. A sorra alakuló zongoragyárak tömegesen állították elő az egyre tökéletesedő hangszereiket. A bővülő lehetőségeik miatt a zeneszerzők egyre nagyobb és változatosabb szerepet bízhattak rájuk. Kialakult egy új zongoratechnika, létrejött egy sajátos hangszeres nyelv, ami csak a zongorához kötődött. Ennek a folyamatnak szerteágazó előzményei és feltételei voltak a társadalmi változásokban, az ipari fejlődésben, a művészet és a művészek szerepének átalakulásában. Ahhoz, hogy világossá válhasson, hogy konkrétan mi egy újítás, látnunk kell, hogy milyen hangszeres és vokális tradíciók élnek a vizsgált korszakban. A zongora fejlődésének egyik legfontosabb célja az éneklő játékra való képesség megszerzése volt. A hangképzés módja miatt ugyan nem sorolható az igazi dallamhangszerek sorába, mégis az énekhang kifejezőképességének megközelítése a technikai fejlesztéseknek és az előadásmód változásainak egyaránt a középpontjában állt. A hangszeres tradíció kezdetei ugyan távolra nyúlnak, de Bach és Scarlatti műveitől kezdve a billentyűs művek már szervesen, sokszor közvetlenül épültek be a romantika korának művészetébe. A XVIII. század végének zeneszerző óriásai egyben kreatív zongoravirtuózok is voltak, ezért műveik, főleg Beethovenéi, már sokszor túlmutattak az adott hangszer határain. Paganini eredeti technikája és sikerei óriási lökést adtak őt követő generációnak, hogy érdemes megteremteniük új virtuozitásukat. Schumann, Chopin és Liszt ezzel a háttérrel hozta létre a maga hangszeres világát. Az új ötleteiket az etűdökben, ujjgyakorlatokban (Liszt), illetve a virtuozitásról alkotott elképzelésüket leginkább demonstráló reprezentatív koncertdarabjaikban valósították meg. Azt, hogy valójában mik ezek a technikai elemek, honnan eredhetnek, hogyan épülnek fel, milyen utakon hatottak egymásra az alkotók, mennyiben hasonlít, illetve miben tért el egymástól hangszerkezelési stílusuk – ez a vizsgálódásom fő iránya. Gyakorló zongoristaként és tanárként szűkös, és általában csupán jellemző példákat megemlítő általánosságokra szorítókozó megállapításokkal találkozom ebben a kérdéskörben. Ezért szokottnál némileg részletesebben – de még mindig sajnos a teljesség igénye nélkül – igyekeztem összefoglalni e témát, esetenként saját gyakorlati tapasztalataim felhasználásával is. Kiemelten fontos, szemléltető erejű művek e szempontból:

Beethoven szonátái, Czerny etűdjei, a Paganini caprice-ok, Schumann Paganini etűdjei, a Szimfonikus etűdök, a Toccata, Chopin etűdjei, Liszt ujjgyakorlatai, Paganini etűdjei, a Transzcendens etűdök, a koncertetűdök, és preimpresszionisztikus művei (Villa d'Este szökőkútjai, Zarándokévek I. stb.). Ez volt az a korszak, amikor egy-egy friss mű nemcsak új szellemben, hanem a szabadalmak révén gyakran egy újabb, már továbbfejlesztett zongorán szólalhatott meg. A század közepétől ezeknek a változásoknak a lendülete némileg alábbhagyott, a hangszer és művészete kiforrott lett, egy korszak, egy hosszú folyamat véget ért.

Bibliográfia

- Adorján Ilona: Hangképzés, énektanítás, Eötvös József Kiadó, 1996
Brockhaus Riemann Zenei Lexikon, Zeneműkiadó, 1983
Darvas Gábor: A totemzenétől a hegedűversenyig, Zeneműkiadó, 1977
Einstein, Alfred: A zenei nagyság, Európa kiadó, 1990
Fontana Gát Eszter: Az „igazi” zongorahang, tanulmány, Magyar Zene, 1999. december
Franz Schubert levelei, ford.: Gádor Ágnes, Zeneműkiadó, 1978
Fuld, Werner: Az elátkozott Paganini, Európa kiadó, 2004
Gát József: A zongora története, Zeneműkiadó, 1964
Geiringer, Karl: Johann Sebastian Bach, Zeneműkiadó, 1976
Grove monográfiák: Beethoven, Zeneműkiadó, 1986
Grove monográfiák: Mozart, Zeneműkiadó, 1987
Grove monográfiák: Olasz barokk mesterek, Zeneműkiadó, 1990
Gülke, Peter: Szerzetesek, polgárok, trubadúrok – A középkor zenéje, Zeneműkiadó, 1979
Hamburger Klára: Liszt kalauz, Zeneműkiadó, 1986
Hermann László: Paganini, Zenetudományi Könyvtár
Horváth Jenő: Évszámok könyve II. Újkor, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2001
Kömlös Katalin: Fortepianók és zenéjük, Gondolat Kiadó, 2005
Lise, Giorgo – Rescigno, Eduardo: A 18. századi opera Scarlattitól Mozartig, Zeneműkiadó, 1986

Liszt Ferenc válogatott írásai, vál.: Hankiss János, Zeneműkiadó, 1959

Mozart bécsi levelei, szerk.: Gedeon Tibor, Aurora, Bp. 1960

Orselli – Rescigno – Garavaglia – Tedeschi – Lise – Celletti: Az opera születése, Zeneműkiadó, 1986

Őrök muzsika, Zenetörténeti olvasmányok, szerk.: Barna István, Zeneműkiadó, 1977

Palsca, Claude V.: Barokk zene, Zeneműkiadó, 1976

Pándi Marianne: Hangversenykalauz IV. Zongoraművek, Zeneműkiadó, 1980

Pernye András: Hét tanulmány a zenéről, Magvető, 1973

Régi zene 2, szerk.: Péteri Judit, Zeneműkiadó, 1987

Schumann, a zeneszerző élete leveleiben, vál.: Jemnitz Sándor, Zeneműkiadó, 1958

Somfai László: Haydn zongoraszonátái, Zeneműkiadó, 1979

Szulc, Tad: Chopin Párizsban, Európa Kiadó, 1999

Wicke, Peter: A szórakoztató zene Mozarttól Madonnáig, 1998, Atheneum 2000 Kiadó

Walker, Alan: Liszt Ferenc, EMB Budapest, 1986, 1994, 2003